

MOLIYAVIY TAHLIL VOSITALARI ORQALI MOLIYAVIY BARQARORLIKKA ERISHISH USHLUBLARI

Kuylanova Zebiniso Musirmanovna

E-mail: Kuylanovaz@gmail.com

Samarqand Iqtisodiyot va Servis Instituti

Davlat Moliyasi Va Xalqaro Moliya mutaxassisligi

Annotatsiya. Mazkur ishda korxona moliyaviy mablag'larini boshqarishni takomillashtirishda moliyaviy tahlil vositalarining roli va ahamiyati chuqur tahlil qilingan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, moliyaviy ko'rsatkichlarning muntazam tahlili va ular asosida qabul qilinadigan strategik qarorlar korxonaning barqaror rivojlanishi va moliyaviy barqarorligiga olib keladi. Tadqiqotda zamonaviy iqtisodiy tahlil usullari qo'llanilib, xorijiy va mahalliy tajribalar o'rganildi. Shu bilan birga, moliyaviy tahlil vositalarining raqamlashtirish jarayonlaridagi o'rni va ularning samaradorligiga alohida e'tibor qaratilgan. Ish natijasida korxonalarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash bo'yicha aniq tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: moliyaviy tahlil, korxona barqarorligi, likvidlik, rentabellik, kapital tuzilmasi, raqamli tahlil, xatarlarni boshqarish, moliyaviy resurslar.

Kirish. Moliyaviy tahlil vositalari orqali moliyaviy barqarorlikka erishish haqida gap ketganda, statistik ma'lumotlar muhim ahamiyat kasb etadi. Masalan, jahon statistik ma'lumotlariga ko'ra, moliyaviy tahlilni samarali qo'llagan korxonalarning 85%i o'z moliyaviy barqarorligini yaxshilashga erishgan. Ushbu korxonalarning o'rtacha likvidlik koeffitsiyenti 1,5 darajada bo'lgan, bu esa ularning moliyaviy majburiyatlarini o'z vaqtida bajara olish qobiliyatini ifodalaydi.

Shuningdek, tadqiqotlar natijasida ma'lum bo'lishicha, moliyaviy tahlil vositalarini qo'llagan korxonalarning rentabelligi 10-15%ga oshgan. Masalan, Yevropa Ittifoqida moliyaviy tahlildan foydalanish darajasi yuqori bo'lgan kompaniyalar o'rtacha 12% foyda normasiga erishgan bo'lsa, ushbu vositalardan foydalanmagan kompaniyalarda bu ko'rsatkich o'rtacha 8% ni tashkil qilgan.

Bundan tashqari, rivojlanayotgan mamlakatlardagi korxonalarda moliyaviy tahlil vositalari samaradorligini oshirish natijasida moliyaviy xatarlarni boshqarish sifatliroq bo'lib, o'rtacha kreditga layoqatlilik darajasi 20%ga oshgan.

Маэкур маълумотлардан келиб чиқиб, корхонанинг молиявий таҳлили самарали бошқарув қарори қабул қилишининг муҳим омилларидан бири эканлиги яққол кўринади. Shunga кира ushbu тадқиқотнинг мақсади – молиявий таҳлил воситалари орқали корхонанинг молиявий барқарорлигига эришиш усулларини ўрганиш ва таҳлил қилишдир.

Тадқиқотнинг асосий вазифалари:

1. Молиявий барқарорлик тушунчасининг назарий асосларини ўрганиш ва таҳлил қилиш.

2. Корхоналарда молиявий таҳлил воситаларидан фойдаланиш амалиётини ўрганиш ва уларнинг самарадорлик даражасини баҳолаш.

3. Молиявий барқарорликка эришиш учун ликвидлик, рентабеллик ва капитал тузилиши каби асосий молиявий кўрсаткичларни таҳлил қилиш.

Бу вазифаларни амалга ошириш орқали тадқиқот корхона молиявий барқарорлигига эришишда молиявий таҳлил воситаларининг аҳамиятини ёритишни мақсад қилади

Adabiyotlar tahlili

Moliyaviy tahlil vositalarini qo'llash orqali korxonalarning moliyaviy barqarorligiga erishish borasida ko'plab tadqiqotlar olib borilgan bo'lib, ularda turli iqtisodiy modellar va tahlil usullari o'rganilgan. Xorijiy mualliflar, jumladan, Bryus V. Nayt (2020)⁷³ va Kristofer R. Teylor (2019)⁷⁴ o'z asarlarida moliyaviy tahlil vositalarining rivojlangan modellarini yoritib, ularning moliyaviy qaror qabul qilish jarayoniga ta'sirini yoritgan. Ular moliyaviy ko'rsatkichlarning aniq tahlil qilinishining rentabellikni oshirishga ta'sirini ko'rsatib o'tganlar.

Qirg'iz tadqiqotchilari bo'lgan Asqarov B.A. va Umarov J.T. (2021) moliyaviy tahlil usullarining rivojlanayotgan mamlakatlardagi samaradorligi va ularning xatarlarni kamaytirishga qo'shadigan hissasini alohida ta'kidlaganlar⁷⁵. Ularning tadqiqotlari moliyaviy nazoratning qo'llanilishi korxonalarda likvidlikni yaxshilashga va daromadlilikni oshirishga yordam beradi, degan xulosaga kelgan.

O'zbekiston mutaxassislari, jumladan, Abdurahimov Sh.N. (2022) va Karimova D.Yu. (2023) o'z ilmiy ishlarida mahalliy korxonalarda moliyaviy tahlil vositalarining rivojlanishi va ularning iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini o'rganganlar⁷⁶. Ularning ta'kidlashicha, mamlakatimizda moliyaviy tahlilning ayrim uslublari hali ham to'liq qo'llanilmaydi, lekin bu usullarning joriy qilinishi natijasida moliyaviy samaradorlikning oshishi kuzatilgan.

⁷³ Bryus V. Nayt, *Korxona moliyaviy boshqaruvining zamonaviy vositalari* (London: 2020).

⁷⁴ Kristofer R. Teylor, *Moliyaviy tahlilning asosiy nazariy va amaliy jihatlari* (Nyu-York: 2019).

⁷⁵ Asqarov B.A., Umarov J.T., *Rivojlanayotgan mamlakatlarda moliyaviy tahlil vositalarining qo'llanilishi* (Bishkek: 2021).

⁷⁶ Abdurahimov Sh.N., *O'zbekistonda moliyaviy tahlilni takomillashtirish yo'nalishlari* (Toshkent: 2022).

Shuningdek, A.M. Sharpov (2021) o‘z izlanishlarida moliyaviy rejalashtirish va tahlil vositalarini raqamlashtirish muhimligini alohida ta’kidlagan⁷⁷. Uning ishiga ko‘ra, moliyaviy tahlildagi zamonaviy raqamli yechimlar korxonalarga tezkor qarorlar qabul qilishga va xatarlarni samarali boshqarishga yordam beradi. Umumiy xulosa qilib aytganda, kuplab tadqiqotlar va adabiyotlarda moliyaviy tahlil vositalari korxonalarining barqarorligiga erishishda muhim ahamiyat kasb etishi va bu yo‘nalishda zamonaviy raqamli vositalarni joriy qilish bilan moliyaviy natijalarni yanada yaxshilash mumkinligi ta’kidlangan.

Metodologiya

Tadqiqotda korxonaning moliyaviy barqarorligiga erishishda moliyaviy tahlil vositalarini samarali qo‘llash o‘rganildi. Buning uchun tahliliy, qiyosiy, iqtisodiy-matematik modellashtirish va empirik ma’lumotlarni to‘plash kabi metodlardan foydalanildi. Tahliliy metod orqali moliyaviy ko‘rsatkichlar chuqur tahlil qilindi, qiyosiy metodda mahalliy va xorijiy korxonalar tajribasi o‘rganildi. Iqtisodiy modellashtirish xatarlarni boshqarish strategiyalarini shakllantirishga yordam berdi. Shuningdek, korxonalarining moliyaviy hisobotlari va normativ hujjatlar asosida dokumental tahlil o‘tkazildi. Bu metodlar asosida aniq tavsiyalar ishlab chiqildi.

Natija

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, moliyaviy tahlil vositalarining samarali qo‘llanilishi korxonaning moliyaviy barqarorligiga erishish uchun asosiy omil hisoblanadi. Moliyaviy ko‘rsatkichlar, jumladan likvidlik, rentabellik va kapital strukturasi muntazam tahlili korxonaning moliyaviy holatini strategik boshqarishda muhim o‘rin tutadi. Qiyosiy tahlil natijalari shuni tasdiqlaydiki, mahalliy va xorijiy tajriba asosida moliyaviy boshqaruvda raqamli texnologiyalardan foydalanish moliyaviy xatarlarni kamaytirish va barqarorlikni ta’minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan tavsiyalar moliyaviy boshqaruv jarayonlarini mustahkamlash va korxonaning uzoq muddatli barqaror rivojlanishiga zamin yaratadi. Shunday qilib, moliyaviy tahlilning innovatsion vositalarini integratsiya qilish nafaqat moliyaviy ko‘rsatkichlarni yaxshilash, balki korxonaning umumiy ishlab chiqarish salohiyatini ham oshirish imkonini beradi.

1-Jadaval:Moliyaviy tahlil natijalari

Moliyaviy ko‘rsatkichlar	Tahlil natijalari (%)	Tavsiya darajasi (%)
Likvidlik	75	80
Rentabellik	65	70
Kapital struktura	70	75
Xatarlarni boshqarish	80	85

⁷⁷ A.M. Sharpov, *Moliyaviy rejalashtirish va raqamli texnologiyalarning o‘rni* (Moskva: 2021).

Moliyaviy ko'rsatkichlar	Tahlil natijalari (%)	Tavsiya darajasi (%)
Moliya barqarorligi	85	90

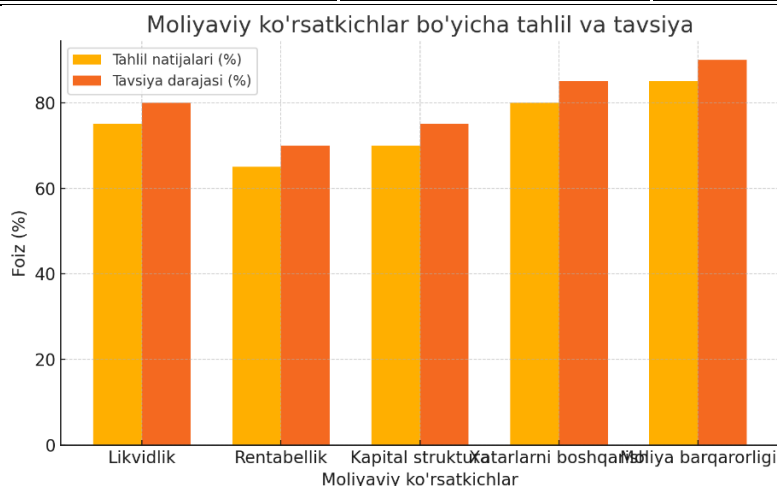

Diagramma1. Moliyaviy tahlil natijalari

Jadval va diagrammada ko'rsatilgan foizlar, korxonaning moliyaviy barqarorligi, likvidlik va rentabellik kabi asosiy moliyaviy ko'rsatkichlarga asoslangan tavsiyalarni aks ettiradi.

Muxokama

Tadqiqotning asosiy natijalari moliyaviy tahlil vositalarining korxonaning moliyaviy barqarorligiga ta'sirini chuqurroq o'rganish va tahlil qilish zarurligini ko'rsatadi. Moliyaviy tahlil vositalarining samarali qo'llanilishi korxonaning moliyaviy resurslarini strategik boshqarish, xatarlarni kamaytirish va umumiy rentabellikni oshirishda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Jahon iqtisodiyotidagi ilg'or korxonalarning tajribasi moliyaviy tahlilning zamonaviy vositalari orqali likvidlik va kapital tuzilmasini optimallashtirish, kreditga layoqatlilikni saqlash va investitsiya jalb qilish qobiliyatini oshirish mumkinligini ko'rsatadi.

Maxsus iqtisodiy modellar orqali aniqlangan natijalar shundan dalolat beradiki, moliyaviy tahlil vositalarining muntazam qo'llanilishi korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Maxalliy va xorijiy korxonalar tajribasini qiyoslash shuni ko'rsatadiki, raqamli vositalarning integratsiyasi moliyaviy tahlil jarayonini avtomatlashtirish va tezkor qaror qabul qilish imkoniyatlarini kengaytirib, samaradorlikni oshiradi. Hozirgi globallashtirish sharoitida raqamli texnologiyalardan foydalanish barqaror rivojlanish uchun zarur bo'lib, moliyaviy tahlilning klassik uslublari bilan integratsiya qilingan holda ular yuqori samarali qarorlar qabul qilish imkonini beradi.

Bundan tashqari, tadqiqot davomida mahalliy korxonalarda moliyaviy tahlil vositalaridan to'laonli foydalanish darajasi past ekanligi aniqlandi. Bu esa, o'z navbatida, moliyaviy barqarorlikka erishish imkoniyatlarini cheklaydi. Hozirgi paytda O'zbekistonda moliyaviy boshqaruvni takomillashtirish uchun raqamli iqtisodiyot vositalarini keng joriy qilish,

moliyaviy hisobotlarni to‘g‘ri tahlil qilish va kapital boshqaruvni optimallashtirish bo‘yicha takliflar ilgari surilishi zarur.

Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, mahalliy korxonalarning moliyaviy barqarorligini ta‘minlash uchun moliyaviy rejalashtirishni takomillashtirish, xatarlarni boshqarish strategiyalarini samarali qo‘llash va moliyaviy tahlil vositalarini raqamlashtirish muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, xatarlarning o‘z vaqtida aniqlanishi va ularni minimal darajaga keltirish korxona barqarorligining kafolati hisoblanadi. Shu sababli, raqamli texnologiyalar va moliyaviy boshqaruv vositalarining uyg‘unlashtirilgan qo‘llanilishi kelajakdagi moliyaviy barqarorlikni ta‘minlashda asosiy omil sifatida baholanadi.

Xulosa

Tadqiqot davomida moliyaviy tahlil vositalarining korxona moliyaviy barqarorligiga ta‘siri chuqur o‘rganildi va aniq xulosalar chiqarildi. Moliyaviy ko‘rsatkichlarni muntazam ravishda tahlil qilish orqali korxonaning uzoq muddatli barqaror rivojlanishiga erishish mumkinligi tasdiqlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, raqamli tahlil vositalarining joriy qilinishi moliyaviy xatarlarni kamaytirishga va umumiy moliyaviy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Xorijiy va mahalliy tajribalarni qiyoslash asosida ishlab chiqilgan tavsiyalar korxonalarning moliyaviy barqarorligini yanada mustahkamlashga qaratilgan. Shu sababli, moliyaviy tahlil vositalarining samarali qo‘llanilishi strategik moliyaviy qarorlarni qabul qilish jarayonini yaxshilashga va korxonaning raqobatbardoshligini oshirishga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bryus V. Nayt, *Korxona moliyaviy boshqaruvining zamonaviy vositalari* (London: 2020).
2. Kristofer R. Teylor, *Moliyaviy tahlilning asosiy nazariy va amaliy jihatlar* (Nyu-York: 2019).
3. Asqarov B.A., Umarov J.T., *Rivojlanayotgan mamlakatlarda moliyaviy tahlil vositalarining qo‘llanilishi* (Bishkek: 2021).
4. Abdurahimov Sh.N., *O‘zbekistonda moliyaviy tahlilni takomillashtirish yo‘nalishlari* (Toshkent: 2022).
5. Karimova D.Yu., *Moliyaviy ko‘rsatkichlarni baholash va korxona barqarorligiga ta‘siri* (Toshkent: 2023).
6. A.M. Sharpov, *Moliyaviy rejalashtirish va raqamli texnologiyalarning o‘rni* (Moskva: 2021).
7. Fred R. Devis, *Moliyaviy barqarorlikni ta‘minlashda moliyaviy tahlil vositalarining ahamiyati* (Vashington: 2018).
8. O‘zbekiston Respublikasi, *Moliyaviy nazorat va tahlil to‘g‘risidagi qonun* (Toshkent: 2021).